

Жоден із перерахованих підходів і методів не лише не є взаємовиключними, але й доповнюють один одного. Вартість акціонерного товариства значно залежить від цілей і планів, очікуваних під час оцінки. Важливу роль грають при цьому суб'єктивні очікування і готовність сторін ризикувати. Важливе застосування комплексної оцінки вартості акціонерного товариства на основі поєднання трьох методичних підходів, оскільки це дає змогу усунути односторонність оцінки та більш реально визначити вартість.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державна служба статистики України. Економічна статистика по діяльності підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Річний звіт НКЦБФР за 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nssmc.gov.ua/user_files/content/58/1434454281.pdf.
3. Про акціонерні товариства : Закон України від 17.09.08 р. № 514-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/>.
4. Про оцінку майна майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні : Закон України від 17.09.08 р. № 514-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>.
5. Національний стандарт № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF>.
6. Мочерний С.В. Економічна енциклопедія / С.В. Мочерний. – К. : Академія, 2000. – 864 с.
7. Фінансово-економічний словник / Уклад. А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – К. : Знання, 2007. – 1072 с.
8. Мацера С.М. Економічний зміст та значення акціонерного капіталу в сучасних умовах / С.М. Мацера // Scientific World (SWorld) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/economy-311/economic-theory-and-history-311/7502-ekonomichny-zmst-ta-valuesaktsonernogo-kapitalu-in-suchasnih-minds>.
9. Ганієв А. Капітал акціонерного товариства: принципи формування, оптимізація структури / А. Ганієв // Ринок цінних паперів України. – 2002. – № 7–8. – С. 41–45
10. Мацера С.М. Теоретичні аспекти організації акціонерного капіталу / С.М. Мацера // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.7. – С. 220–225.
11. Момот Т.В., Чалий І.Г. Оцінка вартості акціонерного товариства: юридичний та регулятивний аспекти / Т.В. Момот, І.Г. Чалий. – К., 2004. – С. 271–276.
12. Момот Т.В. Вартісно-орієнтоване корпоративне управління: від теорії до практики / Т.В. Момот. – Харків : ХНАМГ, 2006 – 381 с.

УДК 368.811.1

Бондаренко Є.К.
аспірант кафедри фінансів
Навчально-наукового інституту бізнес-технологій
«УАБС» Сумського державного університету

СУТНІСТЬ СТРАХУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ В УКРАЇНІ

Статтю присвячено дослідженню стану розвитку страхування фінансових ризиків в Україні. Розглянуто сутність понять «фінансові ризики», «страхування фінансових ризиків» та визначено особливості їх страхування. Проаналізовано стан ринку страхування фінансових ризиків в Україні та визначено перспективи розвитку даного виду страхування.

Ключові слова: ризик, невизначеність, фінансовий ризик, страхування фінансового ризику, майнове страхування.

Бондаренко Е.К. СУЩНОСТЬ СТРАХОВАНИЯ ФИНАНСОВЫХ РИСКОВ И ЕГО ОСОБЕННОСТИ В УКРАИНЕ

Статья посвящена изучению состояния рынка страхования финансовых рисков в Украине. Рассмотрена сущность понятий «финансовые риски», «страхование финансовых рисков» и определены особенности их страхования. Проанализировано состояние рынка страхования финансовых рисков в Украине и намечены основные перспективы развития данного вида страхования.

Ключевые слова: риск, неопределенность, финансовый риск, страхование финансового риска, имущественное страхование.

Bondarenko E.K. THE ESSENCE OF FINANCIAL RISK INSURANCE AND ITS FEATURES IN UKRAINE

The article is devoted to studying the state of the financial risks insurance market in Ukraine. The article deals with the essence of the concept of "financial risks", "financial risk insurance" and identified the characteristics of their insurance. The author analyzes financial risks insurance market in Ukraine and the basic prospects of development of this type of insurance.

Keywords: risk, uncertainty, financial risk, financial risk insurance, property insurance.

Постановка проблеми. Інститут страхування фінансових ризиків у структурі економічних інститутів займає одне з головних місць та виступає важливим вектором розвитку соціально-економічної політики держави. Нестабільність грошового та валютного ринків України протягом останнього року та реалізація політичних ризиків спонукають науковців та суб'єктів підприємницької діяльності до більш глибокого вивчення поняття та теорії ризику, особливо фінансового ризику. Незважаючи на високу актуальність дослідження сутності фінансових ризиків, досі не існує загальноприйнятого визначення, які саме ризики є фінансовими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика вивчення сутності фінансових ризиків та їх

страхуванню приділяється увага вітчизняних та зарубіжних науковців. Сутність фінансових ризиків та особливості їх страхування вивчають М.С. Клапків [4], О.В. Козьменко [2], О.В. Кузьменко, І.А. Бланк, С.С. Осадець, В.Г. Бабенко, І.Б. Олексів та ін. Особливості страхування фінансових ризиків порівняно з іншими видами страхування досліджують М.С. Клапків [4], А.А. Кизим, В. Шепілова, Л. Хорін [11].

Мета статті полягає у вивченні питань визначення поняття «фінансові ризики», визначенні закономірностей їх існування та можливостей нівелювання за допомогою страхування.

Виклад основного матеріалу дослідження. В існуючих умовах функціонування вітчизняної економіки суб'єкти підприємництва в процесі реалізації власної

діяльності повинні більше уваги приділяти контролю та управлінню економічними ризиками, важливою складовою частиною яких є фінансові ризики. Фінансові ризики у системі ризиків займають значне місце, саме тому особливій уваги потребує детальне вивчення сутності фінансових ризиків, необхідних умов їх існування та особливості страхування.

Фінансовий ризик завжди є результатом фінансових відносин та фінансових операцій незалежно від середовища, де виникає ризик, саме тому більшість дослідників сутність фінансових ризиків виводять з їх фінансової першооснови як невизначеність результату операції з фінансовими ресурсами або як невизначеність результату прийняття фінансових рішень. Характер прояву фінансових ризиків залежить від особливостей проведення тієї чи іншої фінансової діяльності, оскільки кожен вид діяльності може генерувати властиві лише йому види фінансових ризиків [1].

Існує велика різноманітність підходів до визначення поняття «фінансовий ризик», що пояснюється складністю визначення сфер фінансової діяльності. Спільною рисою фінансових ризиків, що проявляються в різних сегментах фінансового ринку, є те, що вони призводять до втрати майбутньої користі і не загрожують фінансовому «статус-кво» підприємця, тобто фінансовий ризик розглядається як вторинний.

Якщо проаналізувати існуючі підходи до визначення поняття фінансового ризику сучасними науковцями, то можна виділити три основних. Згідно з першим підходом, фінансовий ризик визначається як подія, що є невизначеною та такою, що в разі свого настання здійснює або негативний, або позитивний вплив на фінансову діяльність. Інша група дослідників розглядає поняття фінансового ризику як діяльність, що здійснює певний суб'єкт, у розрахунку на позитивний результат. Третій підхід має найбільш чисельну групу послідовників. Згідно з даним підходом, фінансовий ризик розглядається як імовірність помилки або успіху того чи іншого вибору в ситуації, що має декілька альтернатив. Відповідно до думки прихильників даного підходу, фінансовий ризик може бути представлений як імовірність збитків, що пов'язані із володінням фінансових активів, а також із розбіжністю активів та пасивів фінансових інститутів.

Основним критерієм розподілу поглядів науковців, що займаються вивченням поняття фінансового ризику, є те, що як результат реалізації ризику вони виділяють збиток, упущену вигоду чи дохід. Виділення такого можливого результату ризику, як дохід, пов'язано з тим, що поняття ризику розглядається не лише як можливість настання негативних подій, але й як можливість отримання позитивного впливу події на дійсність (шанс).

Дослідження сутності фінансового ризику не може бути повним без розгляду системи фінансового ризику, що включає в себе необхідні умови його існування та характерні особливості фінансових ризиків (їх природу).

Фінансовий ризик не може існувати без реалізації низки умов. Розглянемо необхідні умови його існування:

– особа, що приймає рішення – одне і теж рішення може різними людьми характеризуватися різним рівнем ризику;

– необхідність прийняття рішення, що пов'язане з реалізацією фінансової діяльності, характеризується природною невизначеністю;

– ризик перебігає в часі, при цьому він може бути як обмеженим (під час кредитування), так і необмеженим (під час інвестування у цінні папери);

– ризик передбачає наявність певного результату діяльності, який може бути позитивним, негативним або нульовим.

Розглянемо ознаки фінансових ризиків. Вони являють собою основні моменти, що характеризують загальне в природі фінансових ризиків та необхідні для розуміння їх взаємозв'язків [7]. Ознаки фінансових ризиків є такими:

1. Фінансового ризику не можливо уникнути. Дане положення ґрунтується на базовому для фінансової теорії взаємозв'язку «ризик – доходність». Відповідно до даної концепції, відсутність ризику призводить до реалізації формули $\text{no risk} - \text{no money}$, тобто елімінації фінансових ризиків можливо лише разом із відмовою від доходу по фінансовим операціям.

2. Фінансовий ризик вимірюється відповідною ймовірністю.

3. Виникнення фінансових ризиків генерується фінансовими інститутами в процесі трансформації ними активів як фінансових посередників.

4. Усі існуючі форми та способи хеджування фінансових ризиків являють собою лише трансформацію одного виду ризику в інший та/або трансформіацію ризиків між значною кількістю учасників.

Розглянемо специфіку страхування фінансових ризиків порівняно з іншими видами страхування. Одним із видів зниження фінансового ризику для суб'єктів економіки є його страхування. Причому саме страхування є найбільш дієвим способом зменшення фінансового ризику та його негативних наслідків. В умовах сучасної економічної та політичної нестабільності страхування фінансових ризиків може забезпечити сталість економічних результатів суб'єктів економіки та стимулювати його подальший економічний розвиток.

Страхування фінансових ризиків – це страхування, що передбачає обов'язки страховика по страхових виплатах у розмірі повної або часткової компенсації втрат прибутків (додаткових витрат) особи, на користь якої укладений договір страхування, викликаних такими подіями, як: зупинка або скорочення обсягу виробництва в результаті обумовлених у договорі подій; банкрутство; непередбачені витрати; невиконання (неналежне виконання) договірних зобов'язань контрагентом застрахованої особи, що є кредитором по угоді; понесені застрахованою особою судові витрати; інші події [8].

Страхування фінансових ризиків за своєю суттю відноситься до страхування відповідальності, але досить часто його умови включаються до страхування майна. У разі віднесення страхування фінансових ризиків до страхування майна страховальник має можливість страхувати не лише збиток, нанесений майну, що страхується, але й неотриманий (очікуваний) прибуток. Найбільшого поширення серед видів страхування фінансових ризиків отримало страхування відповідальності суб'єкта економіки за невиконання зобов'язань перед своїми інвесторами або позичальниками.

Згідно з рис. 1 можна зробити висновок, що класифікація видів майнового страхування та місце фінансових ризиків в їх структурі, згідно із законодавством України, не відповідають природі фінансових ризиків. Така ситуація призводить до спотворення статистичної бази даних щодо страхування фінансових ризиків та утрудненню їх інтерпретації (табл. 1).

Останні роки страхування фінансових ризиків та страхування кредитів займають майже третину від обсягу майнового страхування, і збір премій за даними видами страхування в цілому зростає. Для страхування фінансових ризиків характерним є високий рівень невизначеності, тому страховики досить жорстко підходять до підбору страхувальників. У середньому із загальної кількості звернень потенційних страхувальників до страхових компаній із метою застрахувати фінансові ризики позитивну відповідь отримують лише близько 20%. Це пов'язано з тим, що страхові компанії з метою забезпечення власної безпеки, проводять детальний аналіз фінансового стану потенційних страхувальників, їх кредитної історії та проєктів, що підлягають страхуванню.

Негативним для розвитку страхування фінансових ризиків в Україні є те, що даний вид страхування використовується для проведення «фінансових схем» із метою податкової оптимізації, переведення коштів у готівку. Унаслідок цього страхові компанії встановлюють високий рівень франшизи (від 8 до 15% від страхової суми) та високі страхові тарифи (5–7% залежно від ризикованості та строку страхування) [9].

Незважаючи на те що страхування фінансових ризиків має значну питому вагу у структурі інших добровільних видів страхування, реальний обсяг ринку досить важко оцінити, тому що статистичні дані не дають адекватного уявлення про те, що відбувається на даному ринку. Перепоною на шляху до розвитку та поширення страхування фінансових ризиків в Україні є невідповідність правового та теоретичного розуміння ризику та його класифікації (рис. 1). Якщо брати до уваги класифікації фінансового ризику, розроблені сучасними науковцями та дослідниками у даній галузі, то кредитний ризик та інвестиційний ризик є складовими частинами фінансового ризику, а в класифікації, що надається у Законі України «Про страхування», фінансовий, кредитний та інвестиційний ризики є окремими, непов'язаними між собою видами страхування [10].

Головною особливістю страхування фінансових ризиків є необхідність урахування страховиками генези фінансових ризиків. Оскільки більшість фінансових ризиків є результатом взаємовідносин між суб'єктами ризику (кредитори, позичальники), то вони виникають здебільшого через так званий людський фактор. Тобто на відміну від класичних ризиків (страхування від вогню, стихійного лиха, хвороби тощо) фінансові ризики характеризуються відсутністю природного стабілізатора рівня ризику у формі об'єктивно існуючих природних або суспільних явищ, дія яких на параметри ризику не залежить від впливу суб'єктів ризику.

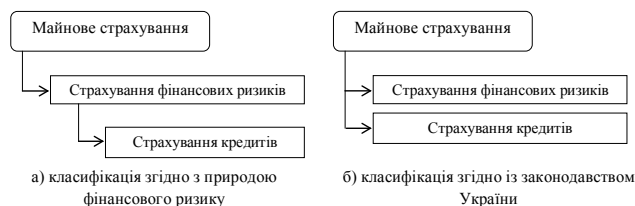

Рис. 1. Порівняння підходів до місця фінансових ризиків у структурі майнових згідно з природою фінансових ризиків та законодавства України

Таким чином, відмінність між класичними і фінансовими ризиками може бути виражена так: розподіл імовірностей настання страхової події для класичних ризиків описується нормальним (гауссовським) законом, тобто цей розподіл є одномодальним; для фінансових ризиків він наближається до рівномірного. Тобто з'являється можливість багатомодальності, а також залежність від часу.

Відсутність природних стабілізаторів рівня породжує вкрай небезпечну для страховиків властивість фінансового ризику – можливість зміни (як правило, зростання) рівня ризику після укладання договору страхування.

Означені властивості фінансових ризиків різко знижують цінність статистичних даних і роблять їх фактично непридатними для використання з метою забезпечення безбитковості цього виду страхування. Іншими словами, сукупність страхових параметрів фінансових ризиків є суто індивідуальною для кожного страхувальника, характеризуючи притаманні тільки йому особливості: вид діяльності, її обсяг, конкурентне середовище, кваліфікацію страхувальника, надійність партнерів тощо, і тому не може використовуватися як аналог для інших страхувальників.

Зокрема, тариф у разі страхування фінансового ризику повинен вважатися не мірою середнього рівня ризику (і тому бути приблизно однаковим для всіх страхувальників як у разі страхування класичних ризиків), а еквівалентом ринкової ціни за надання страхового захисту конкретному страхувальнику, тобто має бути індивідуальним.

Серйозною проблемою у сфері страхування фінансових ризиків є висока вартість їхнього аналізу. Через це принципова можливість страхування фінансового ризику (на відміну від страхування інших видів ризику) ще не свідчить про його доцільність.

Великі витрати, пов'язані з аналізом фінансових ризиків, обумовлюють межу вартості окремого ризику, за якою його страхування стає для страхової компанії економічно недоцільним. Зазвичай ця вартість становить десятки тисяч доларів США. Тож у

Таблиця 1
Динаміка розвитку ринку страхування фінансових ризиків та страхування кредитів за 2009–2015 рр.

Показник	Рік						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Валові страхові премії за майновим страхуванням, млн. грн.	14769,8	16607,5	14388,3	12253,6	16961,3	15960,6	17111,3
– валові премії за страхуванням фінансових ризиків, млн. грн.	2488,4	2894,3	2856,5	2263	3857,6	4339,9	3598,6
– валові премії за страхуванням кредитів, млн. грн.	1696,8	500,3	469,6	518,3	1026	684,7	348,7
Питома вага валових премій за страхуванням фінансових ризиків у валових преміях за майновим страхуванням, %	16,85	17,43	19,85	18,47	22,74	27,19	21,03
Питома вага валових премій за страхуванням фінансових ризиків та кредитів у валових преміях за майновим страхуванням, %	28,34	20,44	23,12	22,70	28,79	31,48	23,07

сфері страхування фінансових ризиків ризик страхової компанії, як правило, виявляється досить високим. Цим пояснюються певні особливості технології прийняття рішення про страхування фінансових ризиків, яка істотно відрізняється від технологій класичних видів страхування.

Як відомо, процедура страхування класичних ризиків настільки формалізована (стандартизовані поліси, договори, тарифи тощо), що майже ніколи не виникає потреби у проміжній участі в ній із боку вищого керівництва страхової компанії. У сфері страхування фінансових ризиків, навпаки, всі принципові рішення щодо кожного ризику приймаються винятково вищим керівництвом компанії.

Зазначені вище особливості фінансових ризиків не є принциповою перешкодою для їхнього безбиткового страхування. Щоб цього досягти, необхідно:

– величину тарифу обирати за домовленістю зі страхувальником у діапазоні, нижче значення якого обмежене ринковою кон'юнктурою, а верхнє – міркуванням оптимуму, адже надмірно високий тариф може перетворитися на непосильний фінансовий тягар для страхувальника і призвести до збільшення ризику;

– використовувати певний комплекс заходів, спрямованих на зниження ризику до рівня, який, на думку страхувальника, є допустимим.

Висновки. Таким чином, страхування фінансових ризиків має суттєві відмінності від страхування класичних ризиків. Страхові компанії під час впровадження страхування фінансових ризиків на ринку України повинні враховувати суть та особливості даного виду страхування, підготувати відповідне методичне та кадрове забезпечення. Врахування та впровадження запропонованих заходів дасть змогу

страховим компаніям розвивати даний вид страхування в Україні та зробити його більш прибутковим.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Черкасов В.В. Деловой риск в предпринимательской деятельности : [практическое пособие] / В.В. Черкасов. – Київ : ЛИБРА, 1996. – С. 9.
2. Козьменко О.В. Традиционные методы управления риском / О.В. Козьменко // Риск-менеджмент инноваций : [монография] / Т.А. Васильева, О.Н. Диденко, А.А. Епифанов [и др.]. – Сумы : Деловые перспективы, 2005. – 260 с.
3. Базилевич В. Страховий ринок України / В. Базилевич. – Київ : Знання, 1998. – С. 108–154.
4. Клапків М.С. Страхування фінансових ризиків / М.С. Клапків. – Тернопіль : Економічна думка & Карт-бланш, 2002. – 570 с.
5. Шумелда Я. Страхування : [навч. посіб. для студ. ек. спец.] / Я. Шумелда. – Тернопіль : Джура, 2004. – 280 с.
6. Діба М.І. Суть та види фінансових ризиків у системі ризик-менеджменту підприємства / М.І. Діба // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2008. – № 635. – С. 22–28.
7. Байдина О.С., Байдин Е.В. Финансовые риски: природа и взаимосвязь / О.С. Байдина, Е.В. Байдин // Деньги и кредит. – 2010. – № 7. – С. 29–32.
8. Землячова О.А., Савочка Л.С. Класифікація фінансових ризиків та методи їх зниження / О.А. Землячова, Л.С. Савочка // Фінанси, банки, інвестиції. – 2012. – № 3. – С. 50–57.
9. Журавка О.С. Проблемні аспекти страхування фінансових ризиків в Україні / О.С. Журавка // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 20. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – С. 16–24.
10. Корнєєв М.В. Розвиток страхування фінансових ризиків на ринку фінансових послуг України / М.В. Корнєєв // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». – 2011. – Вип. 5(4). – С. 104–109.
11. Хорін Л. Страхування фінансових ризиків – від ремісництва до мистецтва / Л. Хорін // Вісник НБУ. – 1998. – № 10. – С. 45–489.